2018

Kartanokierros Pirkanmaalla

Biobisnestä Pirkanmaalle - hanke

Suomen metsäkeskus, Julkiset palvelut

metsäkeskus

Biobisnestä Pirkanmaalle

Biobisnestä Pirkanmaalle hankkeessa vastataan Suomen biotalousstrategian tavoitteisiin Pirkanmaan maakunnan alueella. Hankesuunnitelman toimenpiteet vähentävät päästöjä ja lisäävät biopohjaisen polttoaineen sekä päästöttömän energian käyttöä Pirkanmaan energiataloudessa. Hankkeen toimenpiteet lisäävät sidosryhmien tietotasoa ja energiaklusterin yhteistyötä Pirkanmaalla.
Hankkeen toteuttaa Suomen Metsäkeskuksen läntinen palvelualue EU:n maaseutu-rahaston sekä yhteistyöyritysten tuella.

Yleistietoa matkasta

Torstaina 16.8.2018 vierailimme Voipaalan kartanossa, Villa Hakkarissa ja Laukon kartanossa. Tutustuimme eri aikakauden kartanoiden historiaan, energiatalouteen sekä rakennus- ja korjaushistoriaan. Hankkeen asiantuntijat kertoivat energiankulutuksesta ja tuotannosta kartanoilla tehtyjen esiselvitysten pohjalta ja paikalliset asiantuntijan puolestaan kartanoiden historiasta. Retkeily toteutettiin yhteistyössä Ekokumppaneiden kanssa. Voipaalan kartanon ja Laukon kartanon energiakatsaukset löytyvät osoitteesta http://biobisnesta.fi/matkakertomukset/.

Sisällysluettelo

1. Voipaalan kartano 2
Kartanon historiaa 2
Energiasäästösuositukset 3
2. Villa Hakkari 3
3. Laukon kartano 4
Kartanon historiaa 4
Kartanon nykytilanne ja tulevaisuus 5
Katsaus Laukon energiankäyttöön 5
4. Matkan suunnittelu ja organisointi 6

Biobisnestä Pirkanmaalle

Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto: Eurooppa investoi maaseutualueisiin

1. Voipaalan kartano

Voipaalan kartanossa nautimme aamukahvit ja kuulimme kartanon historiasta paikallisilta. Kartanossa toimii nykyään Voipaalan taidekeskus, josta löytyy kartanokahvila, taidenäyttelyitä sekä tapahtumia ja kartanon alueella on hyvänolon hoitoja, puoteja, kudontaasema, vuokrattavia tiloja sekä laaja puutarha. Lisäksi kartanon ympäristössä on hyvät ulkoilumahdollisuudet ja Rapola harju, josta on hienot maisemat Vanajavedelle.

Kartanon historiaa

Retken ensimmäinen kohde oli Valkeakosken Sääksmäellä sijaitseva Voipaalan kartano. Sen historia ulottuu niinkin kauas kuin 1300-luvulle, jolloin Voipaalan nimi on ensi kerran mainittu. Kartano on pitkän historiansa aikana kuulunut useille eri suvuille, joista esimerkkeinä voidaan mainita Stenkors, Ruuth, Ignatius sekä Grinpenberg. Tunnetuin kartanon omistaneista suvuista lienee Svinhufvud-suku, joka omisti kartanon 1700-luvulta 1800-luvun puoliväliin. Voipaalassa syntyi vuonna 1861 Pehr Evind Svinhufvud, josta myöhemin tuli Suomen kolmas presindentti.

Kuva 1 Voipaalan kartano

Kuuluisista kartanon vierailijoista mainittakoon Venäjän keisari Aleksanteri I, joka vieraili Voipaalassa valtakaudellaan vuonna 1819. Tarina kertoo keisarin poiminen kartanon barokkipuutarhasta omenan, ja kyseinen omenapuu tunnettiin sittemmin ”keisarin omenapuuna”. Barokkipuutarha puolestaan on peruja 1700-luvun puolivälistä, jolloin laamanni Jansson perusti Euroopan uusimpien trendien mukaisen puutarhan kartanon yhteyteen.

Kartanon päärakennus on rakennettu vuosien mittaan useaan kertaan uudelleen. Rakennus on tuhoutunut muun muassa tulipalossa vuonna 1619 ja seuraavan kerran kartanon uudesta päärakennuksesta on maininta vasta 1730-luvulta. Tuolloin kartano oli Hämeen kolmanneksi suurin. Seuraava, vuonna 1792 valmistunut päärakennus oli 62 ikkunalla koko Suomen suurin. Rakennus oli alun perin nelikerroksinen, mutta kartanon emäntä pelkäsi rakennuksen kaatuvan kovassa tuulessa, joten kaksi ylintä kerrosta purettiin. Myöhemmin koko kartano tuhoutui tulipalossa. Viimeisin, vuonna 1912 rakennettu jugend-tyylinen kartano on pystyssä vielä tänä päivänä.

Voipaalassa on tehty paljon työtä koulutuksen ja maatalouden edistämiseksi. Odert Sebastian Gripenberg aloitti Voipaalassa sokerijuurikkaan viljelyn vuonna 1837, mutta viljelykset eivät onnistuteen lainkaan niin hyvin kuin toivottiin. Kokeilu koitui kartanon kohtaloksi vuonna 1842, jolloin myös kartanon kultakausi päättyi. Gripenberg perusti kartanon yhteyteen myös koulun, mutta toiminta menestyi lähes yhtä huonosti kuin sokerijuurikkaiden viljelykin.

metsäkeskus

Energiasäästösuositukset

Kaikki Voipaalan rakennukset lämmitetään suorasähköllä ja vuoden 2017 kokonaiskulutus oli 310 000 kWh. Kartanossa on käytössä OptiWatti valvonta-, seuranta- ja säätöjärjestelmä, jonka avulla rakennusten lämpötiloja voidaan säädellä kulloisenkin tarpeen mukaan. Rakennuksissa on lisäksi rakennuskohtaiset käyttövesivaraajat. Päärakennuksessa on 38 kW:n yhteisteholla toimiva koneellinen ilmanvaihto tuloilman esilämmityksellä ja juhlatilassa on lämmöntalteenotolla varusteltu ilmanvaihto.

Hankkeen asiantuntijat ehdottavat kartanolle omaa sähköntuotantoa aurinkopaneeleilla ja suoran sähkölämmityksen osittaista korvaamista lämpöpumpuilla sekä päärakennuksen ilmanvaihdon lämmöntalteenottoa tai poistoilmanlämpöpumppua ja lämmitettävien rakennusten lisäeritystä. Hehku- ja loisteputkivalot voisi korvata led-lampuilla. Kartano on museoviraston suojelema, joten kaikkiin tällaisiin toimenpiteisiin tarvitaan lupa.

2. Villa Hakkari

Toisena vierailukohteena vuorossa oli Villa Hakkari Lempäälässä. Siellä kartanokierroksen osallistujille tarjottiin lounas keittiömestari Arto Rastaan luotsaamassa ravintolassa. Villa Hakkarin nykyinen päärakennus on Carl Ludwig Engelin suunnittelema ja valmistunut 1820-luvulla, jolloin tila on ollut Gustav Svinhufvudin hallussa. Rakennukseen on vuosien mittaan lisätty päätykuistit ja ulkoseinät on maalattu aikaisemmasta keltaisesta väristä poiketen sinisiksi, mutta muuten kartano on säilyttänyt aikaisemman ulkomuotonsa hyvin. Vanhoja piharakennuksia on säilynyt kaksi; saunarakennus rannassa ja nykyään juhlatilaksi kunnostettu entinen karjarakennus.

Villa Hakkarin yhteydestä löytyy museoraitti, jonka varrella on kuusi eri museota: Pajamuseo, Kampaamo- ja parturimuseo, Sotaveteraanien perinnekammari, Suutarimuseo, Puskeman Kustaa sekä Sakkolasäätiön Sakkola-museo.

Kuva 3 Villa Hakkari

Kuva 2 Lounas Villa Hakkarissa

3. Laukon kartano

Laukon kartanossa nautimme iltapäiväkahvit tallista juhlatilaksi muutetussa Juhlatallissa. Pääsimme kuulemaan Laukon toiminnasta ja kulkemaan kartanon pihapiirissä. Bussimatkalla kuulimme Laukon pitkästä historiasta.

Kartanon historiaa

Viimeinen kohde oli Laukon kartano Vesilahdella. Päivän kaikista kartanoista Laukolla on pisin historia; ensimmäiset merkit alueen asutuksesta ovat peräisin kivikaudelta eli jopa 8000 vuoden takaa. Alueelta on tehty useita arkeologisia löytöjä, kuten viikinkiaikainen hauta-alue 1800-luvulla.

Kuva 4 Laukon kartano

Kurkien suku omisti laukon kartanon 1400-luvulta alkaen, eräänä kuuluisana suvun jäsenenä Klaus Kurki, joka surmasi vaimonsa Elinan ja heidän pienen poikansa. Tarina kerrotaan suomalaisille tutussa Elinan surma -kansanrunossa. Suomen siirtyessä Venäjän vallan alle 1800-luvun alussa ruotsalaistuneet Kurjet eivät enää saaneet pitää kartanoa, vaan sen osti porvoolaisen aliupseerin poika Johan Agapetus Törngren vuonna 1817, päättäen Kurkien monta sataa vuotta kestäneen kauden kartanon omistajina.

Törngrenin vaimolla, Eva Helsingbergillä, on pariskunnasta tärkeämpi rooli historian kirjoissa. Törngrenit tarvitsivat lapselleen kotiopettajan ja pestiin palkattiin Elias Lönnrot. Eva Törngren tarjosi Lönnrotille kahvit joka kerta, kun tämä sai kerättyä kansanrunon ja ylipäätään kannusti ja tuki nuorta kirjailijanalkua urallaan. Kalevalan toinen painos onkin omistettu Eva Törngrenille.

Lönnrot ei ole ainoa tunnettu suomalinen kirjailija, joka on majaillut Laukon kartanossa - myös Johan Ludvig Runeberg viihtyi kartanon mailla varsin hyvin. Siellä hän muiden tärkeiden tuttavien lisäksi tapasi tulevan vaimonsa, Frederika Tengströmin, joka toimi tuohon aikaan Törngrenien kotiopettajana.

Törngrenien konkurssin myötä kartano siirtyi Carl August Standertskjöldille vuonna 1872. Standertskjöldin vanhin poika Herman Sigfrid Standertskjöld hallitsi Laukkoa vuodesta 1885 ja hänen aikanaan kartanon mailla olevien torppien määrä nousi sataanviiteenkymmeneen. Laukon silloinen pehtoori August Wilhelm Vikström aiheutti oikeuksiensa puolesta taistelevissa torppareissa katkeruutta, joten torpparit ryhtyivät lakkoon

Kuva 5 Kallopolku Laukon kartanon lähimaastossa

20.5.1906. Kartanon vapaaherra Herman Standertskjöld vaati lakon lopettamista tai lakkoilijoiden häätämistä, minkä seurauksena 41 torpparia häädettiin. Tapaus herätti koko valtakunnan tasolla suurta huomiota. Standertskjöldin pojat omistivat kartanon vielä vuosina 1923-1929, vaikka Laukon rakennukset poltettiin punaisten ja valkoisten välisissä taisteluissa vuonna 1918.

Vuosina 1929-1968 Laukon omisti Haarlan suku, joka kunnosti kartanoa pitkälti siihen tilaan, jossa se on nyt. Vuodesta 1968 alkaen Laukon on omistanut Lagestramin suku. He asuvat Laukossa edelleen ja osallistuvat aktiivisesti kartanon historian tutkimukseen.

Kartanon nykytilanne ja tulevaisuus

Laukon kartano avasi ensi kertaa ovensa suurelle yleisölle vuonna 2016. Nykyään kesäkaudella kartanon alueella pääsee vieraile-maan vapaasti ja esimerkiksi kesän 2018 tapahtumissa on palattu historiassa takaisin Laukon ritareiden ja sankareiden aikaan. Kartanon pelloilla viljellaan kauraa ja heinää ja laajoissa metsissä kasvaa mäntyjä ja kuusia. Lisäksi kartanon ympäristöstä löytyy kaksikymmentä vuokra-asuntoa.

Kuva 6 Kahvit Laukon Juhlatallissa

Laukon vanhassa hevostallissa toimii nykyään ravintola, jonne pääsee kesäkaudella nauttimaan lounaasta kartanoon tutustumisen yhteydessä ja joka on myös suosittu paikka erilaisille tapahtumille häistä pikkujouluihin.

Katsaus Laukon energiankäyttöön

Päärakennuksen lämmittämiseen käytetään öljyä ja sen kulutus on noin 16 00 litraa polttoöljyä vuodessa. Päärakennukseen harkittiin vuosien 2012-2015 kunnostushankkeen aikana maalämpöä, mutta se todettiin kannattamattomaksi. Paja, Rantatalo, Kulmatalo, Juhlatalli sekä Puistotalo lämpiävät maalämmöllä. Lämpökaivot on porattu juhlatallin edustalla olevaan peltoon.

Suunnitelmissa oli lisäksi hakelaitois, joka olisi tuottanut myös sähköä omaan käyttöön, sekä aurinkoenergia, mutta molemmat vaihtoehdot hylättiin kannattamattomina tai epäkäytännöllisinä. Kaikkia lämmitysmuotoja tullaan harkitsemaan tarkkaan tulevaisuuden hankkeissa.

4. Matkan suunnittelu ja organisointi

Matka suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Ekokumppaneiden kanssa.

Kuva 7 Kartanokierroksen osallistujia Laukon kartanolla

Juha Hiitelä
Bioenergia-asiantuntija
puh. 045 6767 340

Mikko Tilvis
Projektipäällikkö
puh. 050 327 0950

Antero Mäkinen
Ekokumppanit
antero.makinen@tampere.fi

Suomen metsäkeskus
Biobisnestä Pirkanmaalle - hanke

Lähteet:
http://kari.kotiseutuarkisto.fi/VoipaalaGripenbergKoulu.pdf
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2271
http://kari.kotiseutuarkisto.fi/Voipomis.htm
https://www.villahakkari.fi/kartano
http://www.laukonkartano.fi
http://www.narvasoft.fi/laukko/laukonhistoria.htm